

Darbo grupės išvados

2019 m. gegužės 13 d. *Mr. 4T-16*

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko 2019 m. vasario 13 d. įsakymu Nr.(1.4)-1T-9 sudaryta darbo grupė pasiūlymams dėl kasacinių skundų atrankos procedūrų tobulinimo pateikti, t. y. pasiūlymams dėl kasacinių skundų baudžiamosiose ir civilinėse bylose bei prašymų administracinių nusižengimų bylose atrankos vidaus procedūrų tobulinimo užtikrinant kuo didesnę jų skaidrumą.

Vykdydama pavedimą darbo grupė analizavo teismo vidaus administravimo aktus dėl darbo su kasacinių skundų atranka organizavimo, atsitiktine tvarka parinktų kasacinių skundų atrankos kolegijų baudžiamosiose ir civilinėse bylose nutarčių turinį, galimus kasacinių skundų atrankos proceso organizavimo tobulintinus aspektus aptarė susitikime su Specialiųjų tyrimų tarnybos atstovais ir analizavo šios institucijos pateiktas rekomendacijas dėl korupcijos rizikos kasacinių skundų atrankos procese mažinimo. Darbo grupė taip pat vertino ir valstybės pareigūnų viešai išsakytus teiginius dėl kasacinių skundų atrankos.

Darbo grupė svarstė kelias galimas skundų atrankos tobulinimo kryptis: atrankos kolegijų sudarymo ir jos sudėties viešinimo galimą tobulinimą, nutarčių motyvavimo ir viešo skelbimo galimybes.

Darbo grupėje, taip pat ir susitikimo su STT darbuotojais metu, buvo svarstytas kasacinių skundų atrankos kolegijų sudėčių viešinimo klausimas. LAT pirmininko 2019 m. vasario 4 d. įsakymu Nr.(1.4)-1T-5 pakeitus Atrankos kolegijų sudarymo taisykles, atrankos kolegija sudaroma vienam kalendoriniam mėnesiui ir turi būti paskirta likus ne mažiau kaip 7 darbo dienoms iki atitinkamo kalendorinio mėnesio pradžios. Skiriant atrankos kolegiją gali būti iš anksto nustatyta, kad atitinkamais kalendorinio mėnesio laikotarpiais veiks skirtingos sudėties atrankos kolegija. Nutartis dėl atrankos kolegijos sudarymo skelbiama Teismo interneto tinklalapyje ne vėliau kaip kitą darbo dieną po jos priėmimo (4 punktas); nutartis, kuria pakeista atrankos kolegijos sudėtis, skelbiama Teismo interneto tinklalapyje tą pačią dieną, kurią ji buvo priimta (7 punktas). Šis įsakymas yra paskelbtas TAR. Taigi sudaryta reali galimybė kasacinį skundą paduodantiems asmenims gauti savalaikę informaciją, iš anksto žinoti teisėjų kolegijos, sprendžiančios skundo priėmimo klausimą, sudėtį ir, esant pagrindui, pasinaudoti nušalinimo teise. Atrankos kolegijų sudėčių viešas skelbimas vertintinas kaip priemonė, didinanti teismo veiklos skaidrumą ir atvirumą. Tačiau kartu buvo išsakyta nuomonė, kad atrankos kolegijų sudėčių skelbimas ilgam laikotarpiui galėtų turėti neigiamą efektą – sudaryti prielaidas kasacinio skundo priėmimu suinteresuotiems asmenims pasirinkti „palankesnę“ teisėjų kolegiją, t. y. manipuluoti teismo sudėtimi.

Įvertinusi šiuos argumentus, **darbo grupė siūlo viešai skelbti kasacinių skundų atrankos kolegijų sudėtis likus šešioms dienoms iki atitinkamos kolegijos veiklos pradžios, ne daugiau kaip vieno mėnesio laikui (vienam mėnesiui į priekį).**

Pažymėtina, kad 2016 m. liepos 22 d. rašte Nr.4-01-5691 „Dėl informacijos apie atrankos kolegijas pateikimo“ buvo keliamas ir klausimas, ar teisėjas, balsavęs už kasacinio skundo priėmimą, galėtų būti skiriamas į kolegijos, nagrinėjančios bylą iš esmės, sudėtį (STT nuomone, taip sudaroma prielaidų susiformuoti tam tikram šališkumui, ypač, jei toks teisėjas buvo vienintelis iš trijų, balsavusių už kasacinio skundo priėmimą). Susitikimo metu STT atstovai sutiko su darbo grupės narių argumentais, kad dėl proceso įstatymuose įtvirtinto pasitarimų slaptumo principo (teisėjų kolegijų nutartyse negali būti nurodoma, kurie teisėjai balsavo „už“ ar „prieš“ priimamą sprendimą), aptariama rekomendacija negali būti įgyvendinta. Darbo grupė pateikė ir daugiau argumentų: atrankos kolegija nenagrinėja bylos iš esmės, o vertina tik skundo atitiktį įstatymo reikalavimams, t. y. nesiaiškina ar pagrįstai konkrečioje byloje yra keliamas atitinkamas teisės klausimas. Atrankos kolegijoje atliekamas kasacinio skundo vertinimas yra preliminarus, savo detalumu, argumentacijos gilumu neprilygstantis kasacinės bylos nagrinėjimui iš esmės. Būtent dėl šios priežasties įstatymų leidėjas nematė teismo nešališkumo, skaidrumo kliūčių ir nenustatė draudimo kasacinio skundo priėmimo klausimą sprendusiam teisėjui nagrinėti kasacinę bylą iš esmės. Todėl net ir darant prielaidą, kad galima situacija, kai už skundo priėmimą pasisakęs teisėjas, ypač jei pasisakė vienintelis, nagrinėdamas kasacinę bylą iš esmės jau gali

turėti susiformavęs išankstinę nuomonę dėl skundo, ją visiškai „amortizuotų“ kiti kasacinės bylos nagrinėjimui iš esmės sudaromos teisėjų kolegijos sudėties ir jos darbo principai: bylą visada nagrinėja mažiausiai trys teisėjai, tad vienas balsas niekada nebūtų lemiamas, atsitiktinumu pagrįsti teisėjų kolegijų sudarymo principai leidžia iš esmės paneigti tikimybę, jog kasacinei bylai nagrinėti būtų sudaryta ta pati teisėjų sudėtis, kuri sprendė skundo priimtinumą klausimą

Įvertinusi šiuos argumentus ir atsižvelgdama į tai, kad STT nebepalaiko savo pasiūlymo uždrausti teisėjui, balsavusiam už kasacinio skundo priėmimą, dalyvauti nagrinėjant bylą iš esmės, **darbo grupė siūlo neįgyvendinti šio pasiūlymo.**

Darbo grupė laikosi nuoseklios LAT pozicijos, kad kasacinių skundų atrankos kolegijų nutarčių skelbimas nėra tikslingas dėl šių procesinių dokumentų pobūdžio – juose nėra pateikiama teisės normų aiškinimo ir taikymo taisyklių, taigi jie neturi reikšmės teisės plėtrai ir/ar teisėkūrai; atrankos nutarčių skelbimas galėtų lemti priešingą efektą – skelbiant tūkstančius techninio pobūdžio dokumentų, neturinčių ryšio su teisėkūra, viešojo intereso gynimu ar visuomenės informavimu apie teisę ir jos taikymo praktiką, teisė taptų ne aiški ir prieinama, o perkrauta ir neperregima. Taigi tokios informacijos skelbimas nebūtų proporcingas informacijos sklaidos ekonomiško, funkcionalumo ir praktinio veiksmingumo požiūriu. Neabejotina, kad tokios plačios informacijos skelbimas pareikalautų papildomų materialinių ir žmogiškųjų išteklių (pvz., atrankos nutarčių nuasmeninimas, informacijos įkėlimas), prailgintų atrankos procedūrą, apsunkintų ir taip perpildytą teismo dokumentų duomenų banką, sudarant papildomų nepatogumų informacijos gausoje kuo operatyviau ir paprasčiau rasti reikiamą dokumentą. Susitikimo metu STT atstovai palaikė 2016 m. rugpjūčio 28 d. antikorpucinio vertinimo išvadą dėl LAT atrankos kolegijų teisinio reguliavimo Nr.S-2016-5083 (raštas Nr. 4-01-64-70) dalyje dėl kasacinių skundų atrankos kolegijų nutarčių viešo skelbimo Teisės aktų registre (toliau - TAR), motyvuodami savo ekspertiniu įsitikinimu, jog nutarčių skelbimas pats savaime užtikrina didesnę šio proceso skaidrumą.

Taigi atsižvelgdama į STT kompetenciją vertinti antikorpuciniu požiūriu teisės aktų atitikimą skaidrumo, nešališkumo, viešumo požiūriu, taip pat įvertinusi pastaruoju metu paaštrėjusį visuomenės dėmesį teismų veiklos skaidrumui ir atvirumui, darbo grupė siūlo skelbti kasacinių skundų atrankos nutartis Teisės aktų registre.

Darbo grupė atskirai skyrė dėmesį atrankos kolegijų nutarčių, kuriomis atsisakoma priimti skundus, tinkamo motyvavimo problemai. Pažymėtina, kad šiuo klausimu ne kartą diskutuota teismo teisėjų ir su atrankos kolegijomis dirbančių darbuotojų pasitarimuose; siekiant gerinti kasacinių skundų atrankos kokybę, papildytas tarnautojų, dirbančių su atrankos kolegijomis, darbo tvarkos aprašas, įvestas kasacinio skundo atrankos informacinis lapas, kt.; palyginusi kelių paskutinių metų atrankos kolegijų nutarčių turinį, darbo grupė konstatuoja, kad jų motyvavimas tapo išsamesnis. Neginčytina, kad pagal įstatyme įtvirtintą reglamentavimą kasacinio skundo atranka yra specifinis procesas, kuriame yra sprendžiama dėl argumentų, pagrindžiančių kasacijos pagrindus pakankamumo kasaciniame skunde, tačiau byla nėra nagrinėjama iš esmės; atsisakymo priimti kasacinį skundą motyvai turi atitikti kasacinio skundo atrankos proceso paskirtį – jais turi būti pagrindžiamas kasacijos pagrindų nebuvimas; dėl tokios atrankos proceso specifikos uždavinys įtikinti suinteresuotus asmenis teisėjų kolegijos sprendimo teisingumu yra itin sudėtingas. Tačiau kasacinį skundą pateikiančiam asmeniui turi būti suprantama, kodėl jo kasacinį skundą atsisakyta priimti.

Įvertinusi aptartas aplinkybes bei šiuo metu susiklosčiusią atrankos kolegijų nutarčių motyvavimo praktiką, **darbo grupė siūlo labiau individualizuoti atsisakymą priimti kasacinius skundus, detaliau nurodant argumentus, paneigiančius kiekvieno iš skunde nurodytų kasacijos pagrindų buvimą.**

Šiame kontekste darbo grupė atkreipia dėmesį į kasacinių skundų surašymo kokybės problemą. Atrankos kolegijos praktikoje nereti atvejai, kai pateikiami nekvalifikuotai surašyti, akivaizdžiai teisiniais argumentais nepagrįsti kasaciniai skundai (tai ypač būdinga valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų procesiniams dokumentams). Tokie atvejai, visų pirma, pažeidžia asmenų, kuriems atstovauja kasacinius skundus surašantys advokatai, interesus, nes jiems deramai neužtikrinama teisė į teisminę gynybą; neatsakingos spekuliacijos dėl atsisakymo priimti tokius kasacinius skundus nepagrįstai menkina kasacinio teismo autoritetą ir pasitikėjimą juo.

Dėl to darbo grupė mano, kad **tikslinga inicijuoti diskusiją su advokatų bendruomene ir kita suinteresuota visuomene dėl kasacinių skundų surašymo kokybės gerinimo. Viena iš svarstytinų priemonių galėtų būti advokatų, turinčių teisę surašyti kasacinius skundus, sąrašo sudarymas.**

A. Gutauskas

S. Rudėnaitė

R. Ažubalytė

A. Norkūnas

